

Tiivistelmä: Ilmastotoimien sosiaalisen tuen suunnitelma

Tausta ja tavoitteet

Suomen ilmastotoimien sosiaalisen tuen suunnitelma (sosiaalinen ilmastosuunnitelma) on osa kansallista ja eurooppalaista ilmastopoliitiikan kokonaisuutta, jossa keskeisenä tavoitteena on edistää vihreää siirtymää sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Suunnitelman laatiminen liittyy EU:n sosiaaliseen ilmastorahastoon (Social Climate Fund), jonka tarkoituksena on tukea haavoittuvassa asemassa olevia EU-kansalaisia ja yrityksiä, kun päästökauppa laajenee koskemaan tieliikennettä ja rakennusten erillislämmitystä (ETS2). Rahoituksen käyttöön saamiseksi jäsenvaltioiden edellytetään laativan sosiaalinen ilmastosuunnitelma, jossa kuvataan ne kansalliset toimenpiteet, joilla haavoittuvia kotitalouksia, mikroyrityksiä ja liikenteen käyttäjiä tuetaan siirtymässä.

Suomen kansallisessa suunnitelmassa esitetään toimenpiteitä, joiden tarkoituksena on lieventää päästökaupan laajentamisen aiheuttamia sosiaalisia vaikutuksia ja ehkäistä energiaköyhyyttä ja liikenneköyhyyttä fossiilisten polttoaineiden käytön kustannusten kasvaessa. Toimet kohdennetaan erityisesti niihin ryhmiin ja alueisiin, joihin kustannusvaikutuksen kohdistuvat voimakkaimmin. Tavoitteena on, että kotitalouksilla ja mikroyrityksillä olisi paremmat mahdollisuudet sopeutua muutokseen, esimerkiksi vähentämällä energiankulutusta, parantamalla energiatehokkuutta tai siirtymällä vähäpäästöisiin ratkaisuihin. Samalla suunnitelman tavoitteena on tukea rakenteellista muutosta kohti kestävämpiä energia- ja liikkumisen ratkaisuja.

Sosiaalista ilmastorahastoa koskeva suunnitelma liitetään erillisenä kappaleena osaksi kansallista kumppanuussuunnitelmaa (NRP). Sosiaalista ilmastorahastoa (SCF) koskevaa suunnitelmaa koskevat lausuntokierrokset on toteutettu itsenäisesti, eikä SCF-suunnitelma tule lausuttavaksi osana NRP-suunnitelmaa koskevaa lausuntopyyntöä. Sosiaalista ilmastorahastoa koskeva suunnitelma hyväksytään EU-komissiossa erillisessä menettelyssä.

Toimenpiteet rakennussektorilla

Rakennussektorin toimenpiteet keskittyvät energiaköyhyyden vähentämiseen ja energiatehokkuuden parantamiseen sekä tiedon että investointien avulla.

Rakennusten energianeuvonta kuluttajille ja mikroyrityksille tarjoaa haavoittuville ryhmille helposti saavutettavaa ja käytännönläheistä neuvontaa energian käytöstä, energiatehokkuusratkaisuista ja saatavilla olevista tuista. Neuvonta toteutetaan valtakunnallisesti, mutta alueellisesti organisoituna, ja saavutettavuuteen kiinnitetään huomiota tarjoamalla neuvontaa proaktiivisesti ja kohdennetusti esimerkiksi paikallisten palvelupisteiden ja kolmannen sektorin verkostojen kautta. Neuvonnan tarkoituksena on parantaa tietopohjaa ja auttaa kotitalouksia ja mikroyrityksiä

hyödyntämään olemassa olevia tukijärjestelmiä sekä tekemään tietoon perustuvia päätöksiä kustannustehokkaista uudistuksista ja hankinnoista.

Asunto-osakeyhtiöille myönnettävät energia-avustukset kohdennetaan erityisesti alueille, joilla asuntojen arvo ja asukkaiden tulotaso ovat keskimääräistä alhaisemmat. Avustusten myöntämisen kriteereinä ovat myös rakennusten ikä ja heikko energiatehokkuus. Avustuksilla rahoitetaan energiatehokkuutta parantavia korjauksia, kuten lämmitysjärjestelmien uudistamista ja rakennuksen energiankulutuksen vähentämistä. Tuki voi mahdollistaa hankkeiden toteuttamisen tilanteissa, joissa ne muuten lykkääntyisivät rahoituksen puutteen vuoksi. Tavoitteena on vähentää energiankulutusta ja hiilidioksidipäästöjä vanhoissa kerrostaloissa, parantaa asumismukavuutta ja pienentää lämmityskustannuksia sekä tukea alueellista tasa-arvoa ja ehkäistä energiaköyhyyttä.

Kolmas rakennussektorin toimenpide on rakennusten energiatehokkuuden parantamiseen suunnatut avustukset valtion tukemille vuokra-asuntoyhtiöille. Valtion tukemien vuokra-asuntojen asukkaat on valittu sosiaalisin perustein huomioiden asunnontarve, tulot ja varallisuus. Kaikki asukkaat ovat siten lähtökohtaisesti haavoittuvia kotitalouksia, jotka ovat erityisen alttiita energiakustannusten nousulle. Avustuksilla voidaan toteuttaa energiatehokkuusremontteja, jotka vähentävät kiinteistöjen energiankulutusta, pienentävät asukkaiden lämmityskustannuksia ja turvaavat kohtuuhintaista asumista.

Toimenpiteet liikennesektorilla

Liikennesektorin toimenpiteillä pyritään vähentämään liikkumisen kustannusrasitetta ja parantamaan kestävien liikkumismuotojen saatavuutta erityisesti niillä alueilla ja käyttäjäryhmissä, joilla vaihtoehdot ovat rajalliset.

Ahvenanmaalla, maakunnan hallituksen toteuttamassa toimenpiteessä otetaan käyttöön kutsuliikennejärjestelmä täydentämään nykyistä joukkoliikennejärjestelmää erityisesti harvaan asutuilla alueilla. Tavoitteena on tarjota joustava ja kohtuuhintainen liikkumisvaihtoehto erityisesti niille alueille, joilla nykyinen joukkoliikenne on heikosti saavutettavissa. Toimenpiteen kohderyhmänä on erityisesti maaseudulla asuvat ikääntyneet henkilöt, mutta se tukee myös muita haavoittuvia ryhmiä, kuten pienituloisia kotitalouksia, työmarkkinoiden ulkopuolella olevia sekä henkilöitä, joilla on liikkumisrajoitteita. Tilausperusteinen liikenne sovitetaan yhteen olemassa olevan joukkoliikenteen kanssa, ja sen avulla pyritään parantamaan pääsyä keskeisiin palvelukeskuksiin sekä vähentämään riippuvuutta henkilöautoilusta.

Yksityishenkilöille suunnattu henkilöauton romutuspalkkio kannustaa vanhojen, fossiilisia polttoaineita käyttävien autojen poistamiseen liikenteestä ja uusien tai käytettyjen täyssähköautojen hankintaan tai leasingiin. Tuki on kohdennettu tulorajoilla siten, että se hyödyttää erityisesti pienituloisia kotitalouksia, joille ajoneuvon uusiminen

on muuten taloudellisesti vaikeaa. Näin voidaan vähentää haavoittuvuutta polttoaineen hinnannousulle ja mahdollistaa liikkumistarpeiden tyydyttämistä tilanteissa, joissa auton käytölle ei ole vaihtoehtoa. Lisäksi toimenpiteellä pyritään uudistamaan ajoneuvokantaa ja nopeuttamaan siirtymää vähäpäästöisiin ajoneuvoihin.

Mikroyrityksille suunnattu raskaan kaluston hankintatuki tukee tieliikenteen henkilökuljetusten ja tavarankuljetusten aloilla toimivia yrityksiä siirtymisessä vähäpäästöiseen kalustoon. Tuen avulla yritykset voivat investoida uuteen sähköiseen raskaan kaluston ajoneuvoon tai vaihtoehtoisesti leasing-sopimukseen. Tämä helpottaa yritysten sopeutumista polttoainekustannusten nousuun ja tukee niiden kilpailukykyä siirtymävaiheessa. Samalla toimenpide edistää käyttövoimasiirtymää kuljetusalalla.

Alueellisen joukkoliikenteen tuki kohdistuu Traficommin kilpailuttamaan joukkoliikenteeseen erityisesti niillä alueilla, joilla joukkoliikenteen palvelutaso on heikko ja joissa pienituloisuus on keskimääräistä suurempaa. Tuella voidaan lisätä vuoroja, laajentaa reittejä tai ylläpitää muuten kannattamattomia yhteyksiä, jotka ovat asukkaille välttämättömiä. Tavoitteena on varmistaa, että peruspalvelut, työssäkäynti ja koulutus ovat saavutettavissa ilman omaa autoa. Toimenpide vähentää niiden ryhmien liikenneköyhyiden riskiä, joilla ei ole mahdollisuutta oman auton käyttöön, ja mahdollistaa samalla siirtymää kestäviin kulkumuotoihin.

Kutsuliikenteen tuki mahdollistaa joustavia, tarpeen mukaan tilattavia kuljetuspalveluja. Palvelu voi toimia täydentävänä ratkaisuna niillä alueilla, joilla kiinteäreittinen joukkoliikenne ei ole tarkoituksenmukaista, ja tarjoaa lisämahdollisuuksia huomioida esteettömän liikenteen tarpeita. Sosiaalisesta ilmastorahastosta toteutettavaa kutsuliikenteen järjestämisen tukea voidaan hakea heikon tai olemattoman joukkoliikennesaatavuuden alueilla, alueen asukkaiden tulotaso huomioiden.

Kävelyn ja pyöräliikenteen infrastruktuuri-investointien tuki tulisi haettavaksi erityisesti pienemmissä kunnissa, joissa pienituloisuusaste on keskimääräistä suurempi ja joukkoliikenteen saatavuus heikompaa. Tavoitteena on luoda mahdollisuuksia tehdä arjen matkoja kävellen tai pyörällä välimatkojen sen salliessa, mikä kohtuullistaa liikkumisen kustannuksia ja vähentää päästöjä.